

یک کتاب در یک نگاه^۱

پژوهش‌های تجربی در
حسابداری:
دیدگاه روش شناختی
نویسندگان: رشاد عبدالخلیق
و بیبین ب. آجین‌کیا
مترجم: دکتر محمد نمازی
۱۳۷۹

سرانجام، یک علاقه‌مند، همه کارهایی را که منتشر شده است، برای ارزیابی نتیجه‌ها و با توجه به محدودیت‌های آنها، ترکیب کند. این ترکیب، ممکن است آغاز دور دیگری از گسترش نظریه، آزمایش و ارزیابی باشد.

برای مسئله‌ای پژوهشی که دارای زاویه‌های تاریکی است، گام‌های زیر را پیشنهاد می‌کنیم که از هر دو دیدگاه فراگیر بودن و داشتن ساختار منطقی گزارش‌دهی، مناسب است:

- ۱- مسئله پژوهش را شناسایی کنید.
 - ۲- ساختاری نظری و مفهومی را بنا کنید که در برگیرنده برقراری روابط زنجیره‌ای و علی است.
 - ۳- ساختار و روابط نظری را به جریان اندازید و فرضیه‌های ویژه‌ای را بیان کنید که باید آزمایش شوند.
 - ۴- طرح پژوهشی را ایجاد کنید.
 - ۵- طرح پژوهشی را به وسیله نمونه‌گیری و گردآوری داده‌ها، پیاده کنید.
 - ۶- مشاهده‌ها را به منظور آزمون فرضیه‌ها، واکاوی کنید.
 - ۷- نتیجه‌ها را ارزیابی کنید.
 - ۸- تنگناها و محدودیت‌های ویژه پژوهش را مورد توجه قرار دهید و بیان کنید.
- تفاوت گام‌های فوق از دیگر موارد پذیرفتنی، می‌تواند به صورت نکته‌های زیر، بیان شود:

مفاهیم بنیادین پژوهش

اختلاف رفتار، بین یک مشاهده کننده دقیق و یک پژوهشگر علمی ریشه در بکارگیری "روش علمی" دارد. پژوهشگری که روش علمی را دنبال می‌کند، نخست ساختاری نظری را بوجود می‌آورد که به تشریح رفتار کمک می‌کند و سپس، درستی و نادرستی فرضیه‌های خود را به وسیله آزمایش تجربی، محقق می‌سازد. این روند نظام‌مند فراگیر مطالعه، پدیده‌ای است که در هر روش علمی پژوهش، دنبال می‌شود.

بیشتر مسائل پژوهشی، ممکن است به اندازه‌ای پیچیده باشند که هر کدام از پژوهشگران برخی از گام‌های علمی پژوهش را دنبال کنند. برای نمونه، فردی ممکن است نظریه تلفیق گزارش‌های مالی را گسترش دهد. فرد دیگری، گسترش نظری آن را شفاف سازد. دیگران، بخش‌های گوناگون نظریه را با ملاحظات تجربی، آزمایش کنند.

۱- این کتاب توسط خانم شادی جفرودی کارشناس مالی دفتر بررسی‌های مالی شرکت توانیر تلخیص شده است.

الف- شناخت مسئله پژوهشی، در آغاز فهرست قرار می‌گیرد. در روش‌های دیگر، مانند کشف نظریه از درون مشاهده‌های تجربی در مجموعه‌ای طبیعی، (که گاهی نظریه بنیادین نامیده می‌شود) نقطه آغاز، گردآوری داده‌هاست.

ب- ساخت نظریه، پیش از گردآوری داده‌ها و آزمایش فرضیه‌ها، قرار می‌گیرد. این امر ممکن است خواننده را وادار کند که درباره اهمیت نسبی راه‌های گوناگون گسترش نظریه فکر کند.

پ - بر ایجاد رابطه‌های ساختاری و زنجیره‌های علی، پیش از استخراج فرضیه‌ها، تأکید می‌شود. این امر ممکن است مشکلی را برای خواننده‌ها ایجاد کند که دیدگاه‌های متفاوتی دارند. جزئیات بیشتر این بحث درباره هر یک از این نکته‌ها، به دنبال می‌آید:

الف- طرح مسئله

تعریف دقیق مسئله پژوهش، ممکن است مهمترین بخش مراحل پژوهش مورد نظر باشد، زیرا همه گام‌های دیگر، بر اساس آن پایه‌گذاری می‌شود. برخی از پرسش‌های علمی و مورد توجه، به قرار زیرند:

۱- چگونه فرد، مسئله پژوهش را ایجاد و تعریف می‌کند؟

۲- چگونه فرد، مشخص می‌کند که مسئله ارائه شده پژوهشی، در چه سطحی- از کل سیستم تا اجزای ریز آن - باید دنبال شود؟

۳- چه اهمیتی فرد به سطح تعریف مسئله پژوهش می‌دهد؟

۴- اگر مسئله پژوهش مورد مطالعه، پیش از این، از سوی دیگران تعریف و مورد پژوهش قرار گرفته باشد، چه باید کرد؟

برای هر یک از پرسش‌های بالا، یک پاسخ وجود ندارد، اما چند پیشنهاد کلی وجود دارد که می‌تواند به پژوهشگر در زمینه کاربرد قدرت خلاقیت و داوری او، کمک کند.

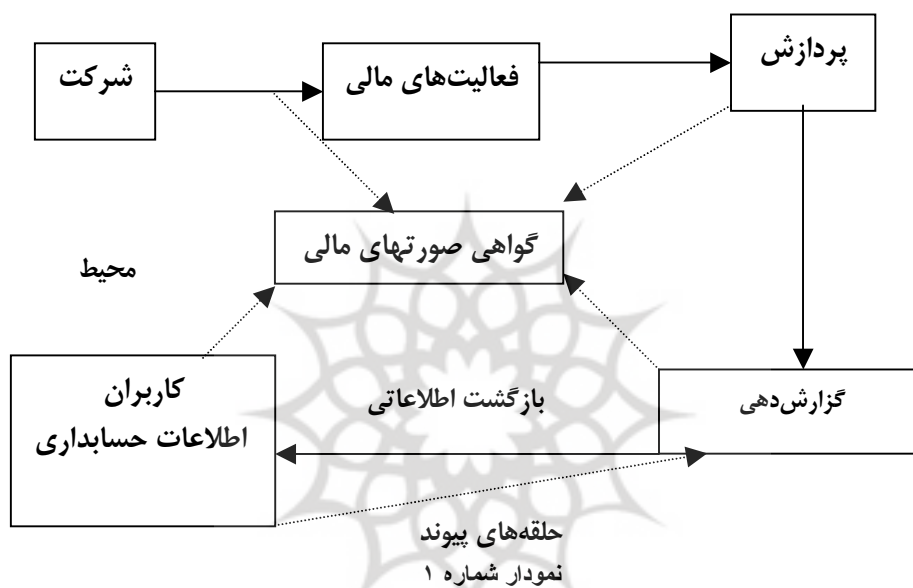
مهمترین سازه در گزینش مسئله پژوهش، شرایط محیطی پژوهشگر است که در برگزیده زمینه‌های تحصیلی، واحدهای گذرانده شده و تدریس شده، دوستان هم دانشگاهی و مانند آن است.

دومین سازه مهم، هدف مطالعه پژوهشگر است: آیا پژوهشگر در نظر دارد پژوهش را در مرز دانش، با سلسله مراتبی طولانی از نقطه نظرهای بلندمدت، انجام دهد یا اینکه مایل است دشواری‌های آتی را در حالتی مطالعه کند که راه‌حل آن در مدت زمان کوتاهی تعیین می‌شود؟

سومین سازه تعیین کننده در گزینش موضوع پژوهش، ریشه در علاقه‌های پژوهشگر دارد. موضوعی که در آن زمان، در دست بررسی دارد، بیانیه‌ای صادر شده از سوی مسئولی در زمینه ویژه‌ای که بحث یا ایده را ایجاد می‌کند، یا به سادگی، باورها و ارزش‌هایی است که پژوهشگر را به سوی مسیر معینی، سوق می‌دهد.

بر پایه "بیانیه نظریه حسابداری بنیادین" حسابداری می‌تواند به عنوان "جریان شناسایی، اندازه‌گیری و ارسال اطلاعات اقتصادی، به شیوه‌ای تعریف شود

که اجازه دهد داوری‌ها و تصمیم‌های آگاهانه، از سوی کاربران اطلاعات گرفته شود. بر پایه این تعریف، پژوهشگر می‌تواند به بخش‌های گوناگون حسابداری و روابط آنها توجه کرده و همزمان ایده‌های پژوهشی را ایجاد کند و سطح ویژه‌ای را مشخص کند که مایل است پروژه پژوهشی، در آن به اجرا درآید (نمودار شماره ۱)

نخستین سطح پژوهش، مربوط به مطالعه کامل چرخه بالا (دربگیرنده زنجیره‌های بازگشت اطلاعات) است که با مطالعه شرکت، آغاز شده و به کاربران اطلاعات حسابداری، پایان می‌یابد. دومین سطح، می‌تواند به تفکیک چرخه الگوها و اجزای گوناگون و پژوهش موارد مربوط به هر یک از آنها بینجامد. پیشرفت‌های اولیه حسابداری، بیشتر درباره ثبت فعالیت‌های مالی بود. بنابراین، مطالعات پژوهشی مربوط به شناسایی، اندازه‌گیری، شیوه ثبت و طبقه‌بندی فعالیت‌های اقتصادی بود و

پژوهش، دور موارد مربوط به جریان اندازه‌گیری، واحدهای اندازه‌گیری، ویژگی‌های اندازه‌گیرندگان، زمان اندازه‌گیری و مانند آن می‌چرخید. در مرحله‌های بعد، جهت‌گیری به سمت بخش دیگری از چرخه؛ یعنی "گزارش‌دهی" سوق پیدا کرد. از آن پس، پژوهش پیرامون محور "چه پدیده‌ای" گزارش شود، به "چه کسی" گزارش شود، "در چه برهه‌ای" از زمان گزارش شود و "در چه سطحی" تمرکز اطلاعاتی باید پذیرفته شود، چرخید.

ب- ساختار مفهومی، پیش از آزمایش تجربی

در دومین گام از ۸ گام پیاپی پژوهش که پیش از این ارائه شد، گام‌های ۱ و ۲، پدیده‌ای را بوجود می‌آورند که معمولاً "ساخت نظریه" نامیده می‌شود. در حالیکه بازمانده گام‌های ۳ تا ۸، پدیده‌ای را شکل می‌دهند که "اثبات نظریه" نام دارد. بنابراین، پژوهش ممکن است به روند ساخت و اثبات نظریه، توصیف شود.

ج- الگو، نظریه و علیت

رویه‌مرفته، پژوهش به خودی خود، پایانی ندارد. هدف‌های آن، ممکن است سه جانبه باشد:

الف) توصیف کردن، ب) توضیح دادن و

پ) پیش‌بینی کردن. تقسیم کار، ممکن است ایجاب

کند که هر کدام از این جنبه‌ها، به وسیله

پژوهشگری متفاوت، مطالعه شود، هر چند که

کوشش‌های جاه‌طلبانه پژوهشی، هر سه مورد را

پوشش می‌دهد. طبقه‌بندی همسانی از کاربرد الگوها

به قرار زیر است:

درک مسائل- الگوهای توصیفی و پیش‌بینی

۱- الگوهای توصیفی

- داده‌ها را به شکل‌های فهم‌پذیرتری، تغییر شکل دهید.

- زمینه‌های پژوهش و آزمایش را بیان کنید.

- فرضیه‌های کلیدی را برای آزمایش، ایجاد کنید.

- چارچوب لازم را برای آزمایش، فراهم کنید.

- به نظام‌مند اندیشیدن در مورد مسئله، کمک کنید.

- زمینه‌های بحثی را فراهم کنید که به درک فراگیر

مسئله می‌انجامد.

۲- الگوهای پیش‌بینی

- رخدادهای آینده را پیش‌بینی کنید.

- الگوهای توصیفی را روانمند (اعتباردار) کنید.

- حساسیت پیش‌بینی‌ها را نسبت به پارامترهای

الگو، تعیین کنید.

۳- حل مسائل- الگوهای هنجاری

- چارچوبی را برای ساختار ادراک ذهنی و تعیین

پیامد تصمیم آنها، تهیه کنید.

- ابزار مربوط برای واکاوی تصمیم‌ها را فراهم کنید.

- آثار نظام‌مند بودن تصمیم‌ها را ارزیابی کنید.

- رهیافت‌های مسئله‌ها را ارائه کنید.

- حساسیت تصمیم‌ها را نسبت به ویژگی‌الگو، تعیین

کنید.

- زمینه‌ای را برای کنترل و نوسازی تصمیم‌ها، فراهم

کنید.

الگو و ارتباط آن با پژوهش

الگو می‌تواند به عنوان نشان‌دهنده‌ای از

واقعیت، تعریف شود که برای توضیح رفتار برخی از

جنبه‌های آن بکارگرفته می‌شود. بر پایه این تعریف،

یک الگو، باید ساده‌تر از سیستم واقعی باشد که معرف آن است. الگوسازی، یکی از اجزای لازم جریان پژوهش است. از یک سو، الگو می‌تواند فرآورده نهایی یک جریان توصیفی باشد، مانند الگوبندی استفاده از اعداد حسابداری به وسیله مسئولان وام‌دهنده، استفاده از اطلاعات نهایی سیستم‌های گوناگون حسابداری صنعتی در قیمت‌گذاری فرآورده‌ها در طراحی آزمایشی و یا استفاده از اطلاعات حسابداری در قیمت‌گذاری اوراق بهادار.

اثبات تجربی و روش‌های طراحی

هدف‌های یک طرح پژوهش بهینه، این است

که:

الف- بتواند میزان تغییر در متغیر(های) مستقل را که موجب تغییرهایی در متغیر وابسته می‌شود، تعیین کند.

ب- تغییرهایی را که در متغیر وابسته، استنادپذیر به متغیرهایی می‌باشند که بخشی از آزمون یا طرح نیستند، کم کند.

پ- خطای تصادفی را کم یا کنترل کند.

طرح پژوهشی که ما را توانا می‌سازد آشکارا آثار متغیرهای مستقل را روی متغیر وابسته ببینیم، معمولاً در برگیرنده حداقل دو گروه است که در زمینه همه سازه‌ها و خصوصیات، همسان هستند، بجز در سازه یا خصوصیتی که متغیر(های) مستقل مورد مطالعه را نشان می‌دهد.

برای نمونه، یک موضوع پژوهشی را درباره ارزیابی تأثیر اظهار نظر حسابرسی مشروط (متغیر مستقل)، روی قیمت سهام (متغیر وابسته)، در نظر بگیرید. پژوهشگر می‌تواند نمونه‌ای از شرکت‌هایی را گزینش کند که اظهار نظر حسابرسی مشروط دریافت کرده‌اند. این شرکتها "نمونه آزمایشی" هستند، زیرا دارای متغیر مستقلی هستند که فرضیه بر آن استوار است، و نمونه دیگری از شرکت‌هایی را برگزیند که در هر ویژگی که مربوط به تعیین تعادل قیمت‌های سهام باشد، همسان با نمونه آزمایش باشند، بجز آنکه گزارش حسابرسی مشروط را دریافت نکرده‌اند. (این نمونه، معمولاً به نام "نمونه مقایسه‌ای" یا "نمونه کنترلی" نامیده می‌شود).

ویژگی‌های کیفی طرح پژوهش مورد استفاده در بررسی کیفیت طرح پژوهش یک مطالعه، موارد فهرست شده زیر ممکن است مفید باشد:

• زنجیره‌های علی و روایی منطقی آنها

• روش‌های مورد استفاده برای کنترل متغیرهای ناخواسته

• میزان تأمین اجزای روایی داخلی

• میزان ارضای اجزای روایی خارجی

• کیفیت گردآوری داده‌ها و واکاوی آنها

• مربوط بودن آزمون‌های آماری بکار گرفته شده

• یکنواختی بین مسئله پژوهش، فرضیه‌های عنوان شده و واکاوی داده‌ها

• یکنواختی بین یافته‌ها و استنباط‌های (نتیجه‌گیری‌های)

گزارش شده

• میزانی که خط مشی‌سازی از پژوهش می‌تواند

استخراج شود

• دیگر محدودیت‌ها

بطور چکیده، یک چارچوب ممکن، جهت

بررسی گزارش‌های پژوهشی، می‌تواند از موارد زیر

تشکیل شود:

- درک انگیزه پژوهش

- موضوع (مشکل) مورد مطالعه

- ساخت تئوری

- ایجاد فرضیه‌ها

- تدوین طرح پژوهش

- ویژگی‌های کیفی پژوهش

پروژه‌گاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی